

Prof. dr. Hrvoje Matković (1923.–2010.)

Nakon višemjesečnog boravka u jednom zagrebačkom domu umirovljenika – sanatoriju, kako se uobičavao izražavati, u četvrtak 26. kolovoza 2010., u osamdeset sedmoj godini života, umro je dr. Hrvoje Matković, istaknuti hrvatski znanstvenik i sveučilišni profesor.

Hrvoje Matković rođen je 12. listopada 1923. u Šibeniku. U istom gradu završio je osnovnu školu, a potom i gimnaziju 1941., upravo u godini kada je svjetski sukob zahvatio i hrvatske prostore. Budući da je njegov rodni grad pripao Italiji, obitelj mu se seli u Zagreb, gdje se upisuje na Filozofski fakultet. Povijest studira gotovo tri godine, no kraj ratnoga sukoba zatiče ga u Karlovcu, na dužnosti pisara jedne domobranske pješačke postrojbe. Dvije godine poslije, 1947., završava prekinuto školovanje te diplomira povijest. Prvo zaposlenje nalazi u Petrinji, na tamošnjoj Učiteljskoj školi. Nakon sedam petrinjskih godina Matković uspijeva pronaći zaposlenje u Zagrebu, tj. 1954. postaje profesorom povijesti u zagrebačkoj XIII. gimnaziji. Potom prelazi na mjesto kustosa u Povijesnome muzeju Hrvatske, gdje se zadržava idućih desetak godina. Godine 1967. imenovan je na mjesto savjetnika za nastavu povijesti u Zavodu za prosvjetno-pedagošku službu tadašnje Socijalističke Republike Hrvatske. Hrvoje Matković doktorirao je 1971. s temom *Svetozar Pribičević i Samostalna demokratska stranka do šestojanuarske diktature* na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Ubrzo postaje i honorarnim predavačem suvremene nacionalne povijesti na tadašnjem Fakultetu političkih nauka u Zagrebu. Taj posao obavlja sve do umirovljenja 1990. No, s umirovljenjem se ne povlači iz sveučilišnoga života: predmete s istom tematikom predaje i na Fakultetu kriminalističkih znanosti te na Hrvatskim studijima u Zagrebu. Uz sveučilište i historiografiju Hrvoje Matković ostaje neposredno vezan sve do svoje smrti.

Djelovanje dr. Hrvoja Matkovića ostavilo je jedan od najdubljih tragova u hrvatskoj znanosti uopće. Njegovi doprinosi na području metodike nastave povijesti te njegovo predavačko djelovanje obilježili su generacije hrvatskih gimnazijalaca, studenata i doktoranata. Već tijekom petrinjskih godina Matkovićevu pozornost privlači metodika nastave povijesti te didaktička problematika. Dakako, u tom je trenutku najveći dio te pozornosti bio usmjeren na što kvalitetnije oblikovanje vlastitih nastavnih satova, no na temelju tih ranih iskustava Matković je već počeo graditi i prve konture općenitijih spoznaja o metodici nastave povijesti. O tome svjedoči i činjenica da je 1954. u prvom broju časopisa *Historijski pregled* objavio prilog pod nazivom "Nastavnikove

bilješke na satu historije”, nedvojbeno temeljen na vlastitom nastavničko-predavačkom iskustvu tijekom službovanja u Petrinji.

Dolaskom u Zagreb Matkovićev angažman na polju unapređivanja nastave povijesti dodatno je intenziviran. Činjenica da je već 1957. postao jednim od urednika časopisa *Historijski pregled*, u kojem je, kako je navedeno, objavio svoj prvi stručni prilog iz metodike nastave povijesti, pokazuje da je njegov rad bio prepoznat i cijenjen. Matkovićevo etabliranje u ovoj problematici kulminira 1971., kada je postao glavnim urednikom časopisa *Nastava povijesti – Nastava istorije – Pouk zgodovine – Nastava po istorija*. Suvremenici su uočili da je pod njegovim vodstvom navedeni časopis postao jednim od najuglednijih na tadašnjem jugoslavenskom prostoru, pa i šire. Za Školski radio te Obrazovni program televizije pripremio je i uredio oko stotinu emisija. Ta činjenica svjedoči i o njegovu aktivnu zauzimanju za uvođenje novih nastavnih pomagala i sredstava, u procesu organizacije aktivne nastave povijesti. Primjerice, pojavom element-filma – novog sredstva za vizualizaciju nastavnog procesa – upravo on iscrpno razrađuje mogućnosti i koristi njegove primjene. Rezultat tog djelovanja nastanak je niza element-filmova s povijesnom tematikom; Matković se u njihovoj izradi angažira pišući scenarije i druge popratne tekstove te prikupljajući ilustrativni i drugi materijal.

Pisanje povijesnih udžbenika zauzima posebno mjesto u Matkovićevu djelovanju. U pravilu se radi o udžbenicima koji se odlikuju prikladnim i utemeljenim odabirom gradiva, dobro oblikovanim nastavnim temama te logičnim rasporedom ilustrativnog materijala i zemljovida. Pored toga napisao je i nekoliko priručnika te radnih bilježnica. Važan segment njegova djelovanja na polju pisanja udžbenika zauzima i aktivno promoviranje zavičajne povijesti. U tom smislu, kao i u mnogočemu drugome, Matkovićev rad bio je upravo pionirskog tipa; ovaj je Šibenčanin svoje udžbenike zavičajne povijesti, gotovo da nije potrebno napominjati, posvetio vlastitom rodnom kraju, tj. Šibeniku i okolici. Svoja sveučilišna predavanja ujedinio je u udžbenik pod nazivom *Suvremena politička povijest Hrvatske* koji je – što predstavlja jasno svjedočanstvo o njegovoj kvaliteti – objavljen sada već u tri izdanja.

U jednakoj mjeri – a radi se o opusu koji se s pravom može odrediti kao jedan od najznačajnijih u hrvatskoj historiografiji uopće – Hrvoje Matković bio je aktivan i na polju znanstveno-istraživačkoga rada. Matković je općenito najveći dio vlastitih znanstveno-istraživačkih napora usmjerio na objašnjavanje političkih prilika u Hrvatskoj (i državnim zajednicama u čijem se sastavu nalazila) tijekom XX. stoljeća. Poseban naglasak, ipak, stavljao je na razdoblje između dvaju svjetskih ratova.

Svoju prvu monografiju, pod nazivom *Svetozar Pribičević i Samostalna demokratska stranka do šestojanuarske diktature* (dopunjen tekst doktorske disertacije), objavio je u Zagrebu 1972. godine. U njoj je autor, na temelju izvorne dokumentacije, prikazao političko i drugo djelovanje najutjecajnijeg srpskog političara iz Hrvatske do 1929.; djelovanje koje je u nekim trenucima imalo presudan utjecaj i na sudbinu hrvatskoga prostora u cjelini. Djelovanje

Svetozara Pribičevića – iz čega je vidljivo kako je autor jasno ukazao na vlastitu sposobnost uočavanja često presudnog djelovanja aktivnog i odlučnog pojedinca na tijek povijesnih zbivanja – i dalje je zaokupljalo Matkovića. Stoga je, nakon dodatnih istraživanja, na znanstveni način zaokružio cjelokupno Pribičevićevo djelovanje u monografiji pod nazivom *Svetozar Pribičević, ideolog – stranački vođa – emigrant* (1995.). Pet godina poslije, 2000., javnosti je predstavio i najvažnije političke spise ovog političara u knjizi pod nazivom *Svetozar Pribičević – izabrani politički spisi* (2000.).

Monografijom pod nazivom *Povijest Hrvatske seljačke stranke*, objavljenoj 1999., Matković je ukazao i na drugo veliko područje svoga znanstveno-istraživačkoga interesa. Naime, povijest najutjecajnije hrvatske političke stranke u razdoblju između dvaju svjetskih ratova bila je predmetom interesa mnogih autora. Kao rezultat tih napora pojavili su se brojni prilozi koji su se bavili pojedinom epizodom iz djelovanja stranke ili kojim istaknutim stranačkim pravkom. Matkovićeva monografija pak predstavlja obradu političkog i drugog djelovanja Hrvatske seljačke stranke (uključujući i druge službene nazive koje je stranka koristila) u cjelini, tj. od njezina nastanka pa do uspostave suverene hrvatske države. Matković je točno uočio ne samo (u nekim razdobljima) dominirajući položaj koji je Hrvatska seljačka stranka imala u redovima hrvatskoga naroda, nego i činjenicu ključnog utjecaja dvaju predsjednika i vođa stranke – Stjepana Radića i Vladka Mačeka – na njezino djelovanje i unutarnju organizaciju.

Monografija pod nazivom *Povijest Jugoslavije*, čije je prvo izdanje objavljeno u Zagrebu 1998., rezultat je autorove spoznaje prema kojoj se povijest hrvatskoga naroda u XX. stoljeću ne može objektivno sagledati bez punog uvida u osnovne karakteristike državne zajednice u čijem se sastavu on nalazio najveći dio prošloga stoljeća. Ovim je djelom Matković ponovno pokazao sve umijeće stvaranja preglednih i jasnih te znanstveno utemeljenih sinteza.

Matković je autor i prve sveobuhvatne povijesti hrvatske države iz razdoblja Drugoga svjetskog rata. Njegova *Povijest Nezavisne Države Hrvatske* objavljena je u Zagrebu 1994. (prvo izdanje). Kad je u pitanju ova problematika – koja i danas izaziva brojne kontroverze – autor je uspio odoljeti izazovu; naime, knjigu karakterizira izbjegavanje apologije ili negativizma, tj. objektivnost i odmjerenost pristupa te sposobnost sinteze i izražavanja preglednosti. Studija – iako se radi, kako je to autor i naznačio, o kratkom pregledu – prati sve faze razvoja Nezavisne Države Hrvatske te donosi cjelovit osvrt na ključne karakteristike vanjskopolitičkog i unutarnjopolitičkog položaja hrvatske države nastale 1941.

Uloga pojedinca u nekom povijesnom događaju često je bila predmetom brojnih Matkovićevih manjih znanstvenih priloga; u tom smislu njegovi radovi o djelovanju istaknutog istarskog političara i poslije hrvatskoga bana Matka Laginje predstavljaju i svojevrsnu kroniku tragičnosti, ali i nespretnosti hrvatske politike u monarhističkoj Jugoslaviji. Godine 2004. objavljena mu je

i knjiga pod nazivom *Studije iz novije hrvatske povijesti*. Radi se, zapravo, o zborniku njegovih najvažnijih radova o hrvatskoj političkoj povijesti prošloga stoljeća. Godine 2006. uredio je i zbirku najvažnijih izvora o hrvatskoj povijesti, od antike do najnovijeg doba, pod nazivom *Na vrelima hrvatske povijesti*. Time je autor opet – iako ovog puta na dokumentarni način – hrvatskoj stručnoj i drugoj javnosti dao sintetski pregled hrvatske povijesti. Iznesene izvore autor je opremio i manjim uvodnim člancima koji na jasan i pregledan način upućuju čitatelje u problematiku nastanka i utjecaja pojedinog dokumenta.

U brojnim radovima Matković je upozoravao na još jedan važan problem hrvatskog državotvornog projekta u povijesti. Radi se o problematici hrvatsko-talijanskih odnosa, čiji se odjeci osjećaju i danas. Svoje viđenje povijesti tih odnosa u prvoj polovici prošlog stoljeća donio je u monografiji pod nazivom *Designirani hrvatski kralj Tomislav II. Vojvoda od Spoleta, Povijest hrvatsko-talijanskih odnosa u prvoj polovici XX. st.*, objavljenoj u Zagrebu 2007. Matković je u ovoj monografiji dao iscrpan pregled jedne od slabo istraženih tema novije hrvatske povijesti, obrađujući sudbinu nesuđenog hrvatskog kralja iz talijanske dinastije Aosta tj. sudbinu još jednog pokušaja talijanskog prisvajanja istočnojadranske obale.

Matković je pokazao i sklonost uočavanju važnosti političkih ljudi koji se nisu nalazili na samom Olimpu političkoga života. Neposredno prije odlaska na prisilno liječenje objavljena mu je tako i monografija pod nazivom *Između Mačeka i Pavelića: politički portret Davida Sinčića*. U njoj autor prati tragičan životni put predratnog šibenskog haesesovca, hrvatskoga nacionalnog borca, visokopozicioniranog dužnosnika Nezavisne Države Hrvatske, pobornika politike pomirljivosti prema srpskome stanovništvu šire kninske okolice, iskrenog hrvatskog rodoljuba, nesretne žrtve poratne komunističke nemilosrdnosti te čovjeka koga je poznao. Monografijom o Davidu Sinčiću Matković je na posredan način upozorio i na čitav niz manje poznatih hrvatskih političara čije djelovanje nadilazi današnje sjećanje o njima, a nisu bili predmetom istraživanja hrvatske povijesne znanosti.

Historiografsko djelo Hrvoja Matkovića ostat će u hrvatskoj znanosti visoko pozicionirano iz nekoliko razloga. Najprije, on je u svojim djelima na znanstveni način obradio neke od najvažnijih tema suvremene hrvatske političke povijesti. Činjenica da su njegove studije i danas nezaobilazna početna točka daljnjih istraživanja jasno je svjedočanstvo njihove vrsnoće. Dalje, način na koji su one napravljene također predstavlja uzor koji se slijedi. Preglednost, jasnoća i elastičnost izraza, uočljivo razdvajanje važnoga od onoga što to nije u tolikoj mjeri te čvrsta ukorijenjenost u arhivskim i drugim izvorima odlike su svih njegovih djela. Sva Matkovićeva djela nose upečatljiv karakter *udžbeničkog pristupa*; to, zapravo, znači kako je autor svoje tekstove znao na izvanredan način metodološki oblikovati. Izvrstan hrvatski jezik, kojim su napisani svi njegovi tekstovi, također je autorova hvalevrijedna odlika. Kod Matkovića je uočljivo – pogotovo kada se bavio nekim temama koje i danas izazivaju brojne kontroverze – čvrsto inzistiranje na objektivnom pristupu, oslobođenom svih

negativnih utjecaja politike i politizacije. Opet, teško je pronaći javnog radnika i znanstvenika koji je u svojim djelima – uvijek s utemeljenjem u izvorima – u tolikoj mjeri upućivao na ključnu osobinu obje jugoslavenske državne zajednice te, posredno, i na razloge njihovih neslavnih propasti: nužno i prirodno suprotstavljanje hrvatske politike velikosrpskoj hegemoniji. To pokazuje kako autor nikada nije smetnuo s uma niti pripadnost vlastitom narodu te želju za poboljšanjem njegova položaja. Na temelju svega navedenog preostaje samo ustanoviti kako nas je potkraj kolovoza 2010. napustio bard hrvatske historiografije.

Pisac ovih rečenica upoznao je *Starog* – kako smo ga mi, tada studentarija, uobičavali nazivati – negdje na prijelazu tisućljeća, iako se s njegovim djelima susretao prije. Njegova predavanja bila su jedna od najposjećenijih, a pri kraju je uvijek dolazilo do prave salve pitanja znatiželjnih studenata. Uvijek je uslijedio jasan i precizan odgovor, kao primjerice na pitanje autora ovoga teksta o pravom cilju Mačkova projekta Banovine Hrvatske te brojna druga. Odnos profesor – student u nekoliko je godina prerastao u znanstvenu suradnju. Sada samo sa sjetom, ali i ponosom mogu ustvrditi kako su mi u prvim znanstveno-istraživačkim koracima upravo Matkovićevi radovi o Hrvatskoj zajednici te parlamentarnim izborima u pojedinim hrvatskim područjima tijekom međuratnog razdoblja bili od neprocjenjive pomoći. Poslije su uslijedili i neki zajednički pothvati te brojne Matkovićeve službene i neformalne recenzije i komentari, u kojima se moglo samo uživati, ali iz njih i mnogo naučiti. Hrvoja Matkovića posljednji sam put vidio početkom kolovoza ove godine; sudbina je odlučila kako od zakazanog ponovnog viđenja početkom rujna neće biti ništa. Ipak, Matkovićeva djela te ugodna osobna iskustva suradnje učinit će njegov fizički nestanak podnošljivijim.

IVICA MIŠKULIN